

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2018/10:20 (17-30)

Makalenin Geliş Tarihi: 01.11.2018

Makalenin Kabul Tarihi: 19.11.2018

METİNLERARASILIK VE EVRİM

Kubilay AKTULUM¹

ORCID: 0000-0001-9929-937X

ÖZ

Patrice David ve Sarah Samadi, *la Théorie de l'évolution, une logique pour la biologie* adlı yapıtta evrim kuramının tanımını yaparlarken Jorge Luis Borges'in bir öyküsünden: *Ficciones*'de geçen "Babil Kütüphanesi"nden bir metafor olarak yararlanırlar. Emilie Etemad, "L'intertextualité sous le prisme de la théorie de l'évolution" adlı yazısında, söz konusu kitapta geçen "Babil Kütüphanesi" imgesinin bir metinlerarasılık görüngüsünde yeniden yazılışı üzerine odaklanır. Biz, bir adım daha ileri atarak bu çalışmada metinlerarasılık ile evrim kuramı arasında kimi yaklaşımlar yapacağız. Metinlerarası alışverişlerin kuramsal düzlemde bilinen ve yinelenen tanımlamalarını iki alan arasında bir dizi yaklaştırma yapmak adına kullanacağız. David ve Samadi'nin yineledikleri alt-metni, bilimsel bir söylemi dönüştürme işlemi sırasında gündeme gelen disiplinlerarası alışverişlerin, genel olarak metinlerarasılığın temel işlevlerini vurgulamak amacıyla kullanacağız. Amacımız aynı zamanda daha önce bir başka çalışmada gündeme getirdiğimiz "Yazın ve Bilim" ilişkisine bir katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Evrim kuramı, metinlerarasılık, dönüşüm, Borges, Babil Kütüphanesi, Yazın ve Bilim.

INTERTEXTUALITY AND EVOLUTION

ABSTRACT

When Patrice and Sarah David Samadi, in their *Théorie de la l'évolution, une logique pour la biologie*, propose to define the concept of the theory of evolution, they refer to a Jorge Luis Borges's story in *Ficciones*: "Library of Babel", which they use as a metaphor. For her part, Emilie Etemad, in his essay "L'intertextualité sous le prisme de la théorie de l'évolution" focuses on the rewriting of the Library of Babel image in the phenomenon of intertextuality. In this study, we propose to make some comparisons between intertextuality and the theory of evolution, using

¹ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.
eposta: aktulum@hacettepe.edu.tr

the known and repeated definitions intertextual exchanges to establish a series of parallels between the two fields. We will use the hypotext, that P. and S. David Samadi repeated in their work, to highlight some key features interdisciplinary interferences that are put to the agenda during the process of the transformation of a scientific discourse. Our goal is to bring a new contribution to the relationship between "Literature and Science", which we initiated earlier in another study.

Keywords: Theory of evolution, intertextuality, transformation, Borges, Library of Babel, Literature and Science.

Belli bir disiplinin öteki disiplinlerle alışverişleri konusunda kuramsal pek çok tanımlama yapıldı.¹ Bu çerçevede disiplinlerarası alışverişler adı verilen tutumu belirtmek için değişik metaforlar üretildi. Sanıyoruz bunlardan akılda en fazla kalanı Claude Lévi-Strauss'un *Yaban Düşünce*'de önerdiği "yaptakçılık" metaforudur. "*Daha önceki yapma ve bozmaların kalıntılarıyla*", "*bütünün bileşimini*", "*ayrışık araç ve gereçlerle*"² yapmaya uğraşan yaptakçının etkinliğine benzer biçimde C. Lévi-Strauss, antropoloji, dilbilim, edebiyat, sanat, psikoloji, hukuk, din arasında bağlar kurarak *yaban düşüncenin işleyişini kavramaya girer*.³ Edgar Morin ise disiplinlerarası geçiş kavramıyla disiplinleri "*çevreye uyumlu*" duruma getirmekten söz eder.⁴ Bunu yaparken kültürel ve toplumsal koşullar da dâhil olmak üzere bağlamsal olan her şeyi sürece katar. Pascal'ın *Düşünceler* adlı yapıtında geçen bir tümceyi alıntılar: "*Toutes choses étant causées et causantes, aidées et aidantes, médiates et immédiates, et toutes s'entretenant par un lien naturel et insensible qui lie les plus éloignées et les plus différentes, je tiens impossible de connaître les parties sans connaître le tout, non plus que de connaître le tout sans connaître particulièrement les parties.*"⁵

Değişik disiplinlerin ve disiplinlerde kullanılan yöntemlerin başka disiplinlerden sıklıkla beslendiklerini biliyoruz. C. Lévi-Strauss ve E. Morin'den başka Roland Barthes, Michel Foucault, Julia Kristeva⁶ gibi düşünürlerin, çalışmalarında değişik disiplinler arasında gidip geldiklerini de. Bu isimlere çok sayıda başka isim eklenir. Postmodernist söylemi benimseyenlerin yinededikleri bir görüş disiplinlerarası gidiş gelişlerin gerekçelerini özetlemektedir: Dünya alabildiğine karmaşıktır, bilgi ise alabildiğine çeşitlenmiştir, aynı toplumsal olgular konusunda oldukça fazla bilgi çeşidine rastlanmaktadır, ayrışıklık, bilginin bir doğası durumuna gelmiştir, öyleyse ayrışık bilgiler kaçınılmaz olarak birbirleriyle iç içe geçmekte, birbirlerine eklemlenmektedirler vb.

Burada amacımız disiplinlerarasılığın kavramsal tanımını yapmak, sınırlarını belirtmek vb. değil⁷ daha çok, bir disiplinlerarasılık olgusuna uyan, doğasındaki ayrışıklık özelliğiyle kendini belli eden bir kavramın, yani «metinlerarasılığın» kapsadığı «evrim» (dönüşüm) düşüncesine (aynı izleğin, örneğin Faust izleğinin bir yenidenyazma işlemiyle bir yüzyıldan ötekine aktarılması, dolayısıyla biçimsel ve anlamsal pek çok dönüşümü beraberinde getirmesi bir evrim düşüncesini akla getirmektedir) dikkat çekmektir. Bunu yaparken, metinlerarasılık ile evrim kuramı arasında metaforik düzeyde kimi yaklaşımlar yapmaya çalışacağız. Bu bağlamda iki çalışmadan söz edeceğiz: birisi, Patrice David ve Sarah Samadi'nin *la Théorie de l'évolution, une logique pour la*

biologie adlı kitabı, öteki Émilie Etemad'nın *l'Intertextualité sous le prisme de la théorie de l'évolution* adlı yazısı.⁸

E. Etemad'nın yazısı, disiplinlerarasılığın savunucuları ve uygulayıcılarının öngörülerine uygun olarak iki disiplin (yazın ve biyoloji) arasındaki geçişlere ilişkin kimi saptamalar yapmaktadır. Biz ise daha çok metinlerarasılık ve evrim kuramı arasındaki yakınlaşmalara dikkat çekeceğiz. İki ayrı disiplin arasındaki yakınlaşma çoğunlukla bir yenidenyazma işlemiyle ve metaforik olarak gerçekleşir. Bir başka anlatımla, bilimsel bir söylemin verileri yazınsalın alanına aktarılırken metaforlaştırılarak yeniden yazılır biçimsel olduğu kadar anlamsal bakımdan dönüştürülürler.⁹

E. Etemad'nın yazısında, metaforlaştırılmış bir dil aracılığıyla, aynı zamanda metinlerarası bir imgelemin görünümüne ilişkin kimi ipuçları bulmak olasıdır (her ne kadar yazarın konusu bu olmasa da). E. Etemad, yazınsal ve bilimsel söylem arasındaki alışverişlerin kimi terimler üzerinden gerçekleştiğini vurgulamakla başlar. Örneğin, «sémiologie» (göstergebilim) yazınsal bağlamda kullanılmadan önce tıp alanında bir hastalık göstergesi olarak kullanılmaktadır.

Pierre V. Zima ise *Critique littéraire et esthétique, les fondements esthétiques des théories de la littérature*'de¹⁰ yazınsal eleştiri yöntemlerinin, kimi yazın kuramlarının gerisindeki ve oluşumunda rol oynayan felsefenin payını sorgular. Bununla kalmaz yazın kuramlarının sanat felsefesine olan « borcunu » ortaya koyarak kuramların kimi temel felsefi arka planlarını inceler. E. Etemad, benzer bir tutumla, söz konusu yazısında metinlerarasılık görüngüsüne yerleşerek Borges'in *Ficciones*'undaki *la Bibliothèque de Babel* (Babil Kütüphanesi) ve evrim kuramı arasında olası kimi yaklaşımlar yapar. Bunu yaparken ayrıca evrim kuramını ele alan P. David ve S. Samadi'nin ortak bir kitabını (*la Théorie de l'évolution, une logique pour la biologie*) gönderge olarak alır. Vurguladığımız gibi, P. David ve S. Samadi'nin çalışmasında, yazınsalın alanından ödünçlenen kavramlar yazın ve bilim ilişkisi sırasında gündeme gelen bir «metaforlaştırma» sürecine uygundur. Şimdi, bu çalışmalardan yola çıkarak metinlerarasılığın işleyişi ile evrim düşüncesi arasında kimi yaklaşımlar yapalım.

Evrim, öncelikle bir dönüşüm/değişim (canlıların zaman içerisinde dönüşümü/değişimi) düşüncesi kapsar. Bilindiği gibi, evrim kuramında, varlıkların « değişmez » (fr. fixiste) olduğu, türlerin ortaya çıktıktan sonra hiç değişmedikleri vb din odaklı bir anlayış yerine canlıların zaman içerisinde sürekli olarak evrildikleri anlayışı benimsenir : «Evrim kuramı fiksizmi reddeder, yeryüzündeki bütün organizmaların, yaşamın ortaya çıktığı günden bu yana, bir yeniden üretim sürecine göre birbirlerinden türediklerini» savunur (David-Samadi, 2000:14).¹¹ Organizmalarda geçici ya da kalıcı morfolojik (fenotipik) değişiklikler ile bu kalıcı değişiklikleri oluşturan genotipik farklılaşmalar gözlemlenir. Fiksist görüşü savunanlara göre bir form değişmeden bir nesilden ötekine aktarılır, tersine, evrim görüşünde olanlar organizmaların zaman içerisinde yeni biçimlere büründüklerini savunurlar. «Dönüşümcü» görüşte olanlar bu ikinci savı izlerler. Örneğin, Louis Pasteur, yaşamın, dolayısıyla tüm canlıların tek bir kökene bağlanması anlayışını

reddeder. Evrimden yana olanlar aynı zamanda objelerin bir yakınlık ilişkisiyle birbirlerine bağlandıklarını ileri sürerler. Yakınlık ilişkisi bir yeniden üretim düşüncesi kapsar.

Kısaca andığımız bu tanımlamaları metinlerarasılığın yaklaşımına uyarlayarak yeniden yazabiliriz. Metaforik bir dille söylersek, metinlerarasılık, özünde bir evrim (dolayısıyla dönüşüm/değişim) düşüncesi kapsar. Eski bir metin (örneğin, Don Juan miti) başka dönemlerde, başka zamanlarda, başka bağlamlarda, başka metinlerde her zaman olduğu gibi yinelenmez, sürekli olarak biçimsel (morfolojik) ve anlamsal olarak dönüşüme uğrayarak yeniden yazılırlar. Öyleyse, yeni metinler eski metinlerden türerler. Yeniler eskilerin türevlerinden¹² başka bir şey değildir.

Roland Barthes'ın *Théorie du texte* adlı yazısında yinelediği tanımlamaya göre metin, eski alıntıların yeni bir örgüsüdür; metin, eskinin olduğu gibi yinelenmesi değil, bir «üretimdir.» Metinde, «*düğü parçaları, değişik formüller, ritmik modeller, toplumsal dilden parçalar yeniden dağıtılarak kullanılır. Metinlerarası, anonim formüllerin genel bir alanıdır, bu formüllerin kökenini pek bilmeyiz.*»¹³

Metni postmodern bir görüngüde tanımlayan tüm kuramcılar R. Barthes'ın tanımlamasına bağlı kalır, bir metnin eski metinlerden aldığı parçalardan oluşan yeni bir metin olduğunu ileri sürerler. Evrim kuramından yana olanlar, özellikle Darwin, öteki canlıları doğuran ilk canlı varlığın nasıl ortaya çıktığı sorusuna açıklıkla yanıt veremez(ler).¹⁴ M. Baktin ise, başka söylemlere, sözcüklere göndermeyen söylem/sözce bulunmadığını ileri sürdükten sonra, ironik bir tutumla, «Yalnızca Adem bütünüyle söyleşimci yöntemden kurtulabilir » ya da «Herhangi bir söyleyen, henüz gösterilmeyen nesnelere karşısında bir Adem değildir ki ilk kez adlandırsın » diyerek köken sorununu kendince çözüme bağlar (Aktulum, 1999:24-40).

Evrim kuramının bizi ilgilendiren kimi temel sorunsallarını ise Richard Dawkins, evrimin temel ilkelerini, kullandığı bir metafor (tipografik metafor) üzerinden kendince açıklamaya uğraşır. R. Dawkins'in *l'Horloger aveugle*¹⁵ (Kör Saatçi) adlı kitabında geçen söz konusu metafora göre «canlılar, sürekli olarak yeniden kopyalanan metinlerle (...) temsil edilirler» (David-Sarah, 2000:21). Böylelikle R. Dawkins de evrim ilkelerini bir metafor aracılığıyla açıklamaya çalışır. «Yeniden kopyalanan metinler» imgesi aynı zamanda metinlerarasılığın özüne uygun bir tanımlamadır. Eski metinler durmadan kopyalanarak (kuşkusuz burada olduğu gibi aktarma söz konusu değil), bir başka anlatımla, dönüştürülerek yinelenirler.

P. David ve S. Samadi, R. Dawkins'in önerdiği metaforu genişleterek, «Babil Kütüphanesi» metaforuyla (burada J. L. Borges'in öyküsünün başlığına gönderme yaparlar), canlılar dünyasını kocaman bir kütüphaneye benzetir, yapısını ve işleyişini betimlemeye koyulurlar. Bunun için, genetik kodla dilbilimsel kod arasında bir *karşılaştırmaya* (metinlerarasılığın doğasında bir *karşılaştırma* düşüncesinin bulunduğunu anımsatalım) anıştırma yaparlar. Buna göre, bir gen, tipografik bir harfe (örneğin, a, b, c...) eşdeğer sayılır, harflerden sözcüklere, sözcüklerden

tümcelere, tümcelerden de yapıtlara geçilir (bu süreç DNA'dan bir kişinin doğmasına varan sürece koşuttur). Aynı süreç yapıtlar için geçerlidir: Yapıtlardan da kütüphaneye varılır (bir başka anlatımla, bireylerden türlere geçilir). Burada bizi ilgilendiren yan şudur: Söz konusu metafor aracılığıyla, değişik katmanlar birbirleriyle ilişkilenerken canlı bir yapının var olduğu düşüncesi öne çıkarılır. Bu süreç tüm kitaplar önceden yazılmış kitaplardan alıntılanan parçalarla oluşur görüşüne koşuttur. Postmodernizmin kuramcıları metin konusunda bu görüşü ileri sürerler:

«Tüm yazarlar başka metinlerden ya da "ortak bir metinden" aldıkları parçaları, kesitleri kendi yapıtlarına katarak, eskiyle sürekli ilişki içerisinde olan yeni bir yapıt üretirler, daha önce yazılmışı yeniden yazarlar. » (Aktulum, 1999:218)

R. Dawkins'in görüşleriyle J. L. Borges'i buluşturan P. David ve S. Samadi, bir karşılaştırma mantığıyla, *Ficciones*'daki «Babil Kütüphanesi»ne gönderme yaparak evrim kuramıyla fiksiyonalistlerin yaklaşımları arasındaki benzerlikleri ve ayrımları göstermeye çalışırlar: «Fictions'da Jorge Luis Borges, sınırlı sayıda harf içeren tüm kitapların bulunduğu bir "Babil kütüphanesi" hayal eder. Bu kütüphanede, Shakespeare ve Dickens'inki gibi, anlamı olan, fakat anlamsız bir kitap yığınının ortasında kaybolan kitaplar bulunmaktadır. Canlı varlıklar, Shakespeare ve Dickens'in kitaplarına benzerler: Bir biçimde bir anlama sahiptirler. Bir yazarın kesin bir niyetiyle oluşturulmamasına rağmen, teleonomi'ye (düzene) dönük pek çok görünüm sergilerler: Kabaca söylersek, tüm kitaplar pekala, işlevleri (nefes alma, yeniden üretim) yerine getirmek ya da ortamın dayatmalarına yanıt vermek için "yazılmış" gibidirler. » (David-Samadi, 2000:22)

Alıntılanan kesitte alt-metin bilimsel bir söylem değil, yazınsal bir metindir. Ayrıca, başka yazarlarla karşılaştırmalar yoluyla ilişkiler kurulur. Böyle bir seçimle bilimselin alanından yazınsalın alanına uzanan P. David ve S. Samadi, Borges'in öyküsünü alıntulamaktan (öykünün içeriği alıntılanır), ekleme (Borges, Shakespeare ya da Dickens'a anıştırma yapmaz) ve çıkarma (öykünün yalnızca özüne anıştırma yapılır) yapmaktan, kapalı da olsa, Borges'in "evren" konusundaki kimi savlarını anımsatmaktan geri durmazlar. İki ayrı "evren/dünya" görüşünü yan yana getirirler. Peki, söz konusu öykünün içeriği nedir?

Alman filozof ve matematikçi Kurd Lasswitz'in 1904 yılında yazdığı *la Bibliothèque universelle*¹⁶ (Evrensel Kütüphane) adlı bir öyküden esinlenen Borges, sonsuz bir kütüphane tasarısı yapar. Bu kütüphanede yer alan kitapların her biri 410 sayfadır; sayfalar 40 satır ve 80 harften oluşmaktadır. Alfabe 25 harften oluşmaktadır. Bu sonsuz kütüphanede yazılmış, hatta yazılmamış tüm kitaplar yer almaktadır. Kütüphane konusunda "sonsuzluk" en sık kullanılan bir imgedir. Metinlerarasılık kuramcıları, özellikle Kristeva ve Barthes, bir metnin sonsuz bir metnin/yazının alanından malzemesini tükettiğini yazarlar: "Bir metni oluşturan alıntılar anonim, saptanamaz ama yine de 'daha önce okunmuş', ayrıçsız alıntılardır." (Aktulum, 1999:56) Yeniden yazılan metinler önceki metinlerden alıntıladıkları unsurlarla yeniden ürer, bir röprodüksiyon sürecine girerler. Evrim düşüncesi bir röprodüksiyon anlayışına bağlanır: "Evrime kuramı, yaşamın ortaya

çıkmasından bu yana, şu an yeryüzünü dolduran ya da doldurmuş olan tüm canlıların bir röprodüksiyon sürecine göre birbirlerinden doğduklarını ileri sürer.” (David-Samadi, 2000:15) Bu görüşe koştur olarak, metinlerarası ilişkiler kuramcılarının göre, yazılmış tüm metinler önceki metinlerden alıntılardıklarıyla ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre metinler bir röprodüksiyon sürecinden geçerler. Önceki metinler, yeni bir bağlamda anlamsal ve biçimsel olarak değişime/dönüşüme uğrar, yenilenir, böylelikle yeniden yaşamaya başlarlar (eski metinlerin sıklıkla unutulmak ya da müzeleşmek tehlikesiyle yüz yüze olduklarını anımsatalım).

Bir metinlerarasılık görüngüsünde kalarak evrim kuramının savlarını, ilkelerini irdeleyen P. David ve S. Samadi, Borges’in söz konusu öyküsündeki savıyla evrim kuramı arasındaki ayrımlara da vurgu yaparlar. Bunu yaparken, biraz önce söylediğimiz gibi, kimi ekleme ve çıkarmalar yapmaktan geri durmazlar. Örneğin, Borges’in öyküsünde ne Shakespeare’e ne de Dickens’a anıştırma yapılır. P. David ve S. Samadi’nin ileri sürdüklerinin tersine, Borges’in anlatıcısına göre anlamdan yoksun kitap yoktur. Anlatıcı, “kitapların hemen tümünün biçim ve düzen dışı bir yapıları” olduğunu söylese de kütüphanede süren kaosun geçici olduğunu, arkasında « kutsal bir düzenin » bulunduğunu imler. Öyleyse, bütün kitaplar “iyi” yazılmışlardır. Bu türden dönüştürmelerle, alt-metin bilimsel bir söylem içerisinde yeni bir görüngüye sokulur. Kütüphane imgesiyle öykünün anıştırma yaptığı kabala öğretisi¹⁷ bilimsel bir söylem içerisinde eritilir. Borges’in öyküsünde Kütüphane (Evren) Tanrı’nın bir yaratısı olarak tasarlanır, öyleyse Evrende periodik olarak durmadan yinelenen sınırlı bir düzen söz konusudur.

P. David ve S. Samadi’nin evrim kuramı konusunda yazdıklarına bakılırsa, canlılar bir Tanrı tarafından, belli bir amaçla yaratılmamışlardır. Oysa, Kütüphanenin/Evrenin bir yapanı, yaratıcısı vardır. Kısacası, Borges, Kütüphane konusunda fiksist bir görüşü savunur, Kütüphane bir ereklilik düşüncesi kapsar, anlatıcı Tanrısal bir düzene inanır. Tanrı, düzene koyandır (Böyle bir düzen Kütüphanedeki kitaplarda da göze çarpar). “Evren, bir tanrının elinden çıkmıştır.” Yazar/yapan ise tüm erki elinde tutandır. Kütüphanedeki kitapların sayıları, sayfa sayıları, harf sayıları, satır sayıları sınırlıdır. Böylelikle alt-metinden ana-metne gelindiğinde iki ayrı bakış açısı ortaya çıkar: Borges’in öyküsünde kütüphane imgesiyle bir “düzen” düşüncesi öne çıkarken P. David ve S. Samadi’ye göre, belli bir yazarca belli bir maksatla yazılmamış olsalar da, kitaplar belli bir düzene uyarlar, ancak Tanrı’nın elinden çıkmamışlardır, belli bir ereklilik arayışında değillerdir. Yazarlar doğal bir işleyişten söz ederler. Böylelikle, Borges’in öyküsünde öne çıkan, “yaşamı ve evreni ereklerle temellendiren ve açıklayan”, “her şeyin temelinde bir ereksellik/amaçlılık bulunduğunu, bir erikle belirlenmiş ya da bir ereğe yönelmiş olduğunu”, “her şeyin yalnızca bir ereğe yönelmiş olmakla kalmayıp, aynı zamanda bir erek tarafından belirlendiğini ve her şeyin bir ereklilik yasasına göre olup bittiğini savunan, kısacası evreni ve yaşamı, amaç-araç ilişkisi üzerine kurulu bir dizge ya da yapı olarak gören” *teleoloji* düşüncesinden, daha çok bir rastlantısallık özelliğiyle belirlenen, canlıların zeki ve bilinçli bir varlık tarafından tasarlandığı savını öne çıkaran *akıllı tasarım* (fr. *dessein intelligent*) savını reddeden, “yönlendirilmiş, tutarlı ve yapıcı bir etkinlik düşüncesi kapsayıp bir amaca yönelik olsa da öznel bir maksatlılık düşüncesini dışlayan

teleonomi düşüncesine geçilir (Etemad 2014:60). Metinlerarasılık kuramcılarını, yazarın ölümünü ilan eden, metinlerarasılığı metinsel bir etkiye indirgeyen yapısal/göstergebilimsel yaklaşımla buluşurlar: "Kristeva, metni doğrudan bir bilgi verme ereğinde olan, bildirişime yönelik bir sözü önceki ya da eşsüremlî öteki sözcelerle ilişkilendirerek, dili yeniden düzenleyen "dilbilim-ötesi bir aygıt" olarak tanımlar. Metin belli bir işlevi yerine getiren, belli bir "iş" yapan bir aygıttır. Metnin yerine getirdiği işlev gösterenleri yeniden dağıtmaktır. Farklı gösteren dizgelerini yeniden dağıtmak yeni bir metin (dolayısıyla yeni anlamlar) üretmektir. Dil üretici bir işlev gerçekleştirir; dil yoluyla, metin gösterenleri yan yana ekler, onları bir bağlamdan alarak yeni bir bağlam içerisine dönüştürerek sokar, böylelikle karşılıklı ilişkiler içerisinde belli değişiklikler yaratır. Bu ilişkiler metinlerarası ilişkilerdir. Metin, metinlerarası açıdan bakıldığında, bir alıntılar mozaigi olarak tanımlanır: "Her metin bir alıntılar mozaigi gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür." (Aktulum, 1999:41)

Kristeva'nın söz ettiği dilbilim-ötesi kavramı, bir metnin var olan tüm öteki metinlere, söylemlere gönderme yaptığı, her metnin öteki metinlerin yeni bir birleşimi, yer değiştirmesi olduğu savı evrim kuramcılarının, kabaca söylersek, canlıların sürekli olarak kendinden öncekilerin bir yeniden röprodüksiyonu olduğu anlayışıyla örtüşür: Bir organizmayı oluşturan moleküller orada geçici bir süre bulunurlar ve onların yerini başka moleküller alır. Bu, şu demektir: Organizma, maddenin sürekli akışına karşın sürüp giden, yapıcı unsurlarının son derece karmaşık bir düzenleyimidir. Bu tanıma uygun olarak, metin farklı gösteren dizgelerini yeniden dağıtarak yeni bir metin üretir. Bir bağlamdan alıntılanan unsurlar yeni bir bağlamda anlamsal ve biçimsel olarak dönüşüme uğrar. Böylelikle, metinlerarasılıkta evrim kuramının "mutasyon" kavramına benzer bir süreç söz konusudur: Köken metnin özü dönüşerek başka (yeni) bir metin ortaya çıkar.

P. David ve S. Samadi, Borges'in öyküsünü kullanarak yazın ve evrim kuramı arasında metaforik bağlar, koşutluklar kurmayı sürdürür, evrimsel işleyişi yazınsalın üzerinden açıklamaya uğraşırlar: "Dünya edebiyatı anlamı olan tüm kitapları içermez ve içerdiği eserler "olabilir olan en iyi" kitaplar olarak tanımlanamaz. Aynı şekilde, yaşayan dünya en olası, en elverişli olan bir dünya değildir. "İyi yapılmış" olası tüm canlıları içermez ve varolan canlılar kusursuz değildir. (...) Yaşayan dünyayı anlamak için, neden mükemmel olmadan "iyi yapılmış" olduğunu açıklamak gerekir. Bizim kullandığımız metaforunda, dünya edebiyatının, Babil Kütüphanesi'nin aksine, neden yalnızca Shakespeare ve Dickens gibi kitapları içerdiğini anlamamız gerekiyor." (David-Samadi, 2000:22)

Doğadaki gibi hiçbir yapıt kusursuz olmasa da her yapıt kendi ortamına uyum sağlar. Uyum sağlayamayan her yapıt ölmeye, yok olmaya mahkûmdur (bu süreç doğal seçim yasasının işleyişine benzer). Öyleyse metinlerarası alışverişlerle yeniden yazılan her yapıt biçimsel olduğu kadar anlamsal olarak güncel koşullara uygun duruma getirilir (adaptasyon, metinlerarası uygulamalarda bilinen yöntemlerden birisidir). Önceki bir yapıtın eskimesinin, unutulmaktan kurtulmasının yolu budur. Franco Moretti, Graphes, Cartes, Arbres (Grafikler, Haritalar, Ağaçlar,

2008) adlı yapıtında evrim ağacını kullanarak yazınsal türlerin gelişimini inceler.¹⁸ Kimi unsurların (o, gen metaforunu kullanır) (içerik ve biçim) yinelenerek unutulmaktan kurtulduğunu kanıtlamaya uğraşır.

Borges, öyküsü aracılığıyla olası tüm kitapların daha önce yazıldıklarını savlar. Bu yaklaşım la Bruyère'in olduğu kadar postmodernistlerin "Her şey söylendi" tanımlamasıyla örtüşür.¹⁹ Mallarmé, "Crise de vers'de "az ya da çok bütün kitapların yinelemelerin kaynaşmasıyla oluştuğundan" söz eder.²⁰ Sınırlı sayıda harfle sınırlı sayıda (yirmi dört yüzyıla yayılan) kitap üretilir. Robert Burton, Anatomie de la Mélancolie'de²¹ Borges'in düşüncesine koştur bir düşünceyi dile getirir. Yazın, aynı zamanda bir bellek işidir. Melankoliye yol açar. Borges, öyküsünde bitimli sayıda yapıtın yarattığı iç sıkıntısına da vurgu yapar. Böylelikle, alt-metin üzerinden dünyanın, yaşamın durumu üzerine çıkarımlar yapılır. Düşlenmiş bir kütüphane gerçek bir kütüphanenin yansıması olur. Borges gibi Mallarmé, edebiyatın evrimsel değil, fiksist bir yapısı olduğuna inanır. Eski unsurlar yalnızca yinelenir, yeni bir birleşim düzeni içerisine sokulurlar. Evrim kuramı açısından bakıldığında, la Bruyère'in söylediği gibi, «her şeyin önceden söylenmiş olması ve bizim dünyaya geç gelmemiz» kaygı verici bir görüngenye yerleşmek, bu da evrim düşüncesini geçersiz kılmaktır.

Burada söylenenlerden çıkarılabilecek sonuç kısaca şudur : P. David ve S. Samadi, Borges'in «Babil Kütüphanesi»ni alıntılama kalmaz, daha önce anımsattığımız gibi, ekleme ve çıkarmalarla yeniden yazırlar. Borges'in öyküsünde takındığı fiksist tutumu kendi söylemlerine uydururlar. Metinlerarası tutumlarını kurgusal karşılaştırmalarla sürdürürler: «Şöyle bir senaryo hayal edelim.» Kendilerince tasarladıkları kütüphanede «Büyük Kütüphaneci»nin (Tanrı'nın) neden «olası en iyi kütüphaneyi yapmadığı» çelişkesine yanıt vermeye uğraşırlar. «Neden Büyük Kütüphaneci keyfi seçimler yapmıştır?». Evrim kuramının kimi ilkelerine yaslanarak kütüphanenin işleyişine «yersel» bir açıklama getirirler : «Çözülmesi gereken ilk nokta, DNA'nın ikileşmesi (kendini eşlemesi) süreci yoluyla kitapların sürdürülmesidir. Şöyle bir senaryo düşünün. Kütüphanemizde, bu görevden (ikileşmeden) kopya işi yapanlar sorumludur. Her gün bu işe başlayıp, belli sayıda örneği bulunan bütün kitapları yeniden kopyalarlar ve hasar görmüş eski kitapları atırlar. Böylelikle bir süreden sonra çoğalan (kopyalanan) ve belli bir sürenin sonunda kitaplardan oluşan bir koleksiyon oluştururuz. Kitap nesilleri zaman içinde birbirlerini izlerler. Kütüphane tarihinin başlangıcında, sadece küçük bir sözcük, hatta tek bir harf içeren tek bir kitap vardır, ancak, azar azar, kütüphane, bu uzak atanın dolaylı kopyaları olan çok sayıda kitapla dolar.» (David-Samadi, 2000:23)²²

P. David ve S. Samadi, Borges'in öyküsündeki kurguyu yineleyerek evrim tanımına yönelik olarak alt-metni yeniden yazırlar. Sordukları sorulardan birisi şudur: «Neden kitapların hepsi ata-kitapla özdeş değildir?» Kopyalar arasındaki değişkenliğin kökeni nerededir ? Sorulara yanıt vermekte gecikmezler : İşleri başlarından aşan kopyacılar tipografik hatalar yaparlar, kimi zaman bir harfi değiştirir, kimi zaman bir sözcüğü ya da tümceyi unutur, kimi zaman başka bir kitaptan bir

tümceye yer verirler. Kitaplar arasında farklılıkların ortaya çıkmasının nedeni yapılan yanlışların oranıyla ilgilidir. Ancak yapılan yanlışlar rastlantısaldır, belli bir amaca yönelik değerlerdir (metinlerarası bir uygulamada rastlantısallıktan söz edilmez, her şey bilinçli bir seçimin ürünüdür). Kopya işiyle uğraşanlar, özgün yapıtla kopya yapıt arasında herhangi bir düzeltme yapma gereği duymadan eski kitapları kopyalamayı sürdürürler. Metinlerarasılık görüngüsünde bu işleminden çıkarılacak sonuç şudur: Yazınsal ürün donuklaşmış, alt-metinde olduğu gibi bir kopya işlemine indirgenmiştir, bir yaratımdan çok bir röprodüksiyon söz konusudur. Yine postmodernist metin kuramcılarının ileri sürdükleri gibi, yeni bir metin eski bir metnin parçalarıyla yeniden üretilir.

Kitapların kütüphanenin raflarında yer alma süreci konusunda yine metinlerarasılıkla ilişkilendirilebilecek bir ölçüt bulunur. Kopyalanan çok sayıda kitap bir seçme ya da ayıklama işleminden geçirilir. Birbirlerine oldukça benzeyen kitaplardan kimileri yeniden kopyalanmadan atılırlar, raflara yerleştirilecek olanların ise birçok kopyası yapılabilecektir. Öyleyse, kimi metinler sürerken kimileri bir rastlantı işlemiyle ortadan kaldırılacaktır. «Bu rastlantı sonunda bu metinler şu metinlerden türeyecektir.» (David-Samadi, 2000:24) Yeni metinler ötekilerden, (eski) metinlerden farklı olacaktır.

Bir diğer ölçüt ise kütüphaneye gelecek olan okurla ilişkilidir. Okurlar, her gün kitaplardan bölümler okur ve düşüncelerini bildirirler (beğendim, beğenmedim; anladım, anlamadım). Bir anlamı olan kitaplar anlaşılabilir harflerin yan yana geldiği kitaplardan daha fazla tercih edilirler. Bir okur için ilginç olan bir kitap öteki için ilginç olmayabilir. Kopya işiyle uğraşanlar okurun görüşlerini dikkate alır, onların değerlendirmelerine göre kopyalama işini yaparlar. Shakespeare ya da Dickens'ın kütüphanede yer almasının gerekçesi budur. Oldukça güç beğenir okurlar yüzünden ise çok sayıda kitap rastlantısal olarak elenir, kütüphanede hiçbir zaman yer almazlar (seçilim).

Özetlersek kopyalama işlemiyle kitapların zaman içerisinde kalıcılıkları sağlanmış olur, metinlerarasılığın eski yapıtlara yaşam verme işlevi burada geçerlilik kazanır. Varyasyon, kopyalama işlemi sırasında yapılan yanlışlar nedeniyle yeni yapıtların ortaya çıkmasına olanak sağlar; metinlerarasılıkla eski yapıttan alıntılanan kesitler yeni bir bağlamda yinelenir, böylelikle varyasyonların yani yeni versiyonlarının ortaya çıkmasına olanak sağlanır. Ayıklama işlemi ise ya bir seçme süreci ya da *rastlantısal* süreçle gerçekleşir. Kütüphanede yer alacak kitaplar alıcının etkin katılımıyla orada yer alırlar (yönlendirilmiş seçilim). M. Riffaterre'in²³ alıcıyı metinlerarası bir okumada etkin konuma getirme çabası boşuna değildir: Eski kitaplar bir okurun aracılığıyla sürece katılırlar. Burada sözü edilen süreçlerin her biri biyolojinin terimlerine uygun olarak dönüştürülürler.

Buna göre, kitapların kopyalanma işlemi canlıların röprodüksiyonu ya da DNA'nın kendini eşlemesine (ikileşmesine, fr. replication) karşılık gelir. Biyolojik terimlerle, bu terimlerin metne uygulanabilecek metaforik karşılıklarına göre şunları söyleyebiliriz: Yeniden yazılan her kitap bir

tür *ikileşme* işlemidir. Bir alt-metinden bir ana-metin türer. Özgün yapıt (alt-metin) “ebeveyn” iken, kopya yapıt (ana-metin) bir “çocuk”tur. Öyleyse, ikileşme terimi bir “kalıtsallık” düşüncesi barındırır. Çocuk (ana-metin), “ebeveyn”ine (alt-metin) benzer. Ebeveynden çocuğa yapılan aktarımdan kalıtsallık ya da genetik olarak söz edilir. Julia Kristeva’nın metin ve metinlerarasılık kuramı içerisinde söz ettiği, anlam üretim sürecini tamamlamış, belli bir yapı içerisinde oturtulmuş, iletişimin kurallarına uygun duruma gelmiş olan olgu-metin (fr. phéno-texte) ve gösteren dizgesinin üretim sürecine karşılık gelen ürem-metin (fr. génotexte) bu bağlamda gündeme gelirler. Bu iki terim iki düzeye uygun olarak bilgi düzeyi (gösterilen) ve onun anlatım (gösteren) düzeyi olarak ayrılırlar. Kütüphane metaforunu dikkate aldığımızda bilgi, kitabın kapsadığı, aktardığı bilgiye karşılık gelir. Söz konusu bilgi onun somut temsili olan bir nesne-kitap (olgu-metin) aracılığıyla aktarılır. Bu kitap okurla etkileşim kurmaya yarar. Canlılar söz konusu olduğunda sözünü ettiğimiz bilgi, yani kalıtsal bilgi (bilgiler), bir “genotip” (fr. genotype); bu bilgilerin fiziksel olarak temsili ise bir fenotip” (fr. phénotype) olarak adlandırılır. Fenotip, bir kişide gözlemlenebilen ve çevreyle etkileşen somut özellikleri kapsamaktadır.

Varyasyon, canlılarda bir mutasyon sürecine karşılık gelir. Buna göre, yapılan değişikliklerle çocuğun genetik bir bilgisi ebeveynlerinkiyle benzeşse de farklıdır. Evriliş, yeniliği beraberinde getirir.

Seçme işlemine göre ise, kütüphanede olduğu gibi doğada da bazı bireyler bir rastlantı sürecine göre yaşamlarını sürdürürlerken bazıları başka biçimde yeniden üremek için ortadan kalkmaktadır. Çevresine en fazla uyum sağlayan bir fenotip yaşamını sürdürürken uyum sağlayamayan yok olmaktadır. Bir kitabın okurların ilgisini çekmesiyle varlığını sürdürmesi, diğerinin okurun ilgisini çekmemesi söz konusu doğal seleksiyon süreciyle benzeşir. Öyleyse bireyin olduğu kadar bir kitabın “değeri” evrim kuramının odağında yer alır. Kristeva’nın, bir kitabın sanatsal değerinin sonraki dönemlerde alıntılanma potansiyeline bağlı olduğunu söylemesine koşut olarak, “*seçilim değeri*”²⁴ (fr. valeur selective) bir bireyin yaşamı boyunca bıraktığı “ardılların” (çocuk) sayısına bağlıdır.

Kısacası, bir popülasyonda mutasyonlar sürekli olarak yeni genotipler yaratırlar ve bu da belli oranlarda yeni genotiplerin oluşmasına yol açabilir, uyum gücü ve başarısı olan yeni genotipler eskilerin yerini alırlar. Bu sürecin sonunda çok sayıda değişim göze çarpar. Her yeni metin önceki metinleri bir dizi dönüşümle yinelerken aynı süreç yaşanır. Yeni, eskinin ortadan kalkmasıdır, ya da onun başka bir biçimde sürdürülmesidir.

Borges, bir alt-metin aracılığıyla biyolojik bir sürecin sonunu (eskinin ortadan kalkması) kaygı verici bir göndermeyle anımsatır. Bir türün sonunun yarattığı duygu konusunda bir cana kıyma düşüncesinden söz eder: “*Sanırım cana kıymalara da değinmiştim, her yıl nasıl arttıklarına. Belki de ihtiyarlık ve ürkekliğim yanıltıyor beni, yine de insan soyunun –o tek ve benzersiz soyun– kısa sürede dünya yüzünden silineceğine inanıyorum, ama Kitaplık sürecektir.*” (Borges, 2017:111-112)

Yazınsal bir alt-metne gönderme yaparak evrim kuramından söz edilirken canlıların varoluşuna ilişkin bir saptama da yapılmış olur. Her canlı gelip geçicidir, geriye kalanlar kitaplardır. Louis Aragon, metinlerarasılığa benzer bir işlev yükler. Ona bakılırsa, varlığını sürdürmesinin temel koşulu başkalarınca alıntılanmaktır. Bir başka anlatımla, varlığı ancak kitaplar arasında sürecektir: “Metinlerarası simgesel olarak bir bakıma ölüm korkusuna, sevdiği kadından, dünyadan ayrılma korkusuna karşı bir yol olduğu kadar yalnızlığa karşı sonsuz bir uğraşım yoludur onun için. Yazar metinlerarası ile yazdığı metin, geçmiş ya da aynı dönemde yazılan öteki metinlerle söyleşi olanağı bulur. Ancak metinlerarası gelecekte yazılacak metinler arasında da söyleşinin yolunu açar, çünkü Aragon yazdığı kitabın da açık ya da kapalı olarak başkalarınca alıntılanacağını, gelecek nesillerin onu parça parça yapıtlarına sokacağını, kendi yapıtının da başka yapıtlarda alıntı yoluyla yer alacağını bilir. Gelecekte yazacak insanlar kendi tutkularının yanında bu romanı yineyeceklerdir ona göre. Böylelikle birer alıntı biçiminde, başka metinlerde varlığını hep sürdüreceğini umar.

Metinlerarası bu açıdan romana sonsuz bir görüngü sunar, yazarına ise sonsuz bir gelecek, yazgı umudu verir. Geçmişinden geriye kalan okuduğu kitaplardır. Ancak anlatıcı yazar, geçmiş yanında, “geleceğin büyük arayışı’na da çıkar, gelecekte varlığını, yazdığı romanları aracılığıyla sürdürmek ister. Gelecekte de varolmanın yolu yapıtlar bırakmak ve başkalarınca alıntılanmaktır.” (Aktulum, 2002:346-347)

Kristeva ve Barthes, tanımlamalarında yazınsal olarak bir geleneği sürdürme, geçmişin bir devamı olma (fr. filiation) düşüncesinden söz eder, Baktin’in ileri sürdüğü gibi, yazınsal metinlerin ortak bir kökenden çıktıkları düşüncesini ileri sürerler. Bu bakımdan metinlerarasılık biyolojik bir söylemle örtüşür. Borges’in tasarladığı Kütüphane (Kitaplık) yazınsal bir kökeni olduğu gibi sürdürme anlayışını, evrim kuramında olduğu gibi, baştan sona bir üretim (yazınsal) düşüncesini savunmak arayışında değildir.

Gördüğümüz gibi P. David ve S. Samadi, bir dizi yakınlaştırmalarla Borges’in öyküsünü yenidenyazar, onu metaforlaştırarak kullanırlar. Ancak, geçerken şunu da ekleyelim: Kimileri, bilimsel bir söylemde yazınsal metaforların kullanılmasının yarattığı tehlikeye dikkat çekerler. Örneğin, Jean-Claude Ameisen, *Ecrire la science*’da bilimsel bir yapıtta metaforların kullanılmasının sakıncalarına vurgu yapar: “Yeni alanlardan söz etmek istediğimizde metaforların çok önemli olduğuna inanıyorum, çünkü yeni olandan söz etmek için, bilindik olanı bilmemiz gerekir. Genetikçi Richard Lewontin, birinin metaforlarla dolu bir dil kullanmadan bilim yapamayacağını, ancak ödenecek bedelin "sonsuz bir uyanıklık olduğunu" söyledi.” (Etemad, 2014:67)

Peki, yazınsalın alanında bilimsel dilin verileri kullanılabilir mi? Kuşkusuz yazınsalın alanında bilimselin verilerini metaforlaştırarak kullanan yığınla yazara rastlamak olasıdır. Değindiğimiz gibi, kuramsal düzlemde Kristeva, bir metinlerarasılık bağlamında, biyolojiye anıştırma yapan “phéno-texte” ve “géno-texte” terimlerini kullanmaktan geri durmaz. Bir metnin başka metinler

doğurması bir olgudur. Olgu-metinde anlam metin, alıcı, bağlama göre yaratılır. Ürem-metinde gösterenlerin üretimi söz konusudur. Tümüyle bir oluşuma gönderme yapmaz, ancak bir yeniden üretim düşüncesi kapsar. “Géno-texte”, genotip’in; “phéno-texte”, fenotipin tam karşılığı olmasa da aralarında bir bakışlılık bulunduğu, Kristeva’nın evrim kuramının söz dağarından esinlendiği açıktır. Her alan önceki metinleri kendi söyleme biçimine uygun olarak dönüştürüp yenidenyazar. Borges, kendi bağlamında, P. David ve S. Samadih bir evrim kuramı bağlamında önceki söylemleri metaforlaştırırlar. Dönüştürme işlemi her iki düzlemde de sürer. Metinlerarasılık sonsuz bir süreç, sürekli bir yenidenyazma, üretme, eskiden yenisini çıkarma işlemidir.

AÇIKLAMALAR

¹ Bu konuda bkz.: Frédéric Darbellay, *Interdisciplinarité et transdisciplinarité en analyse des discours, Complexité des textes, intertextualité et transtextualité*. Genève: Slatkine, 2005.

² Bu konuda bkz: Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, s. 227.

³ Claude Lévi-Strauss, *Yaban Düşünce*, çev. T. Yücel, YKY, 2000.

⁴ Alıntılayan Patrick Charaudeau, *Pour une interdisciplinarité «focalisée» dans les sciences humaines et sociales*, *Questions de communication*, no 17, 2010.

⁵ “Her şeyin bir nedeni olduğundan, her şey de başka bir şeyin nedeni olduğundan, her şey bir aracı olduğundan ve başka bir şeyle ilişki kurduğundan, her şey doğal ve aldırılmaz bir bağla en uzak ve en farklı şeyleri birbirine bağladığından, artık parçaları bilmeden bütünü bilmekten çok, bütünü bilmeden parçaları bilmenin olanaksız olduğunu savunuyorum.” Blaise Pascal, *Oeuvres*, s. 88.

⁶ Özellikle Roland Barthes psikanaliz, göstergebilim, dilbilim, marksizm, tarih, fotoğraf, resim, yazın vb. pek çok alan arasında gidip gelir.

⁷ Bu konuda bkz: Frédéric Darbellay — *Interdisciplinarité et transdisciplinarité en analyse des discours. Complexité des textes, intertextualité et transtextualité*. Genève: Slatkine, 2005

⁸ Patrice David ve Sarah Samadi’nin *la Théorie de l’évolution, une logique pour la biologie*, Flammarion, 2011. Émilie Etemad’nın *l’Intertextualité sous le prisme de la théorie de l’évolution*, *Analyses, Revue de critique et de théorie littéraire*, vol. 9, no 2, 2014.

⁹ Bu konuda bkz: Kubilay Aktulum, *Yazın ve Bilim Ya da Bilimsel Metinleri Yenidenyazmak*, Frankofoni, no 22, 2010.

¹⁰ Türkçe çevirisi “Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi”, çev. Mustafa Özsarı, Hece Yayınları, 2006.

¹¹ Buna karşın, Anglikan Kilisesi'nin, evrim kuramının bilime ters düşmediğini, 126 yıl önce ölen Darwin'i yanlış anlaşıldığını dile getirerek ondan özür dilemek zorunda kaldığını anımsatalım.

¹² Evrim kuramında «genetik türev»den söz edilir.

¹³ Roland Barthes, *Théorie du texte*, Encyclopedia Universalis, 1973.

¹⁴ Aslında bu konudaki tüm söylemler bir varsayımdan öteye geçmemektedir.

¹⁵ Kör Saatçi, çev. Feryal Halatçı, 2013.

¹⁶ 1904 yılında yazılan bu kısa öykü Leibniz'in düşüncesinden esinlenir. Bir yayımcıyla bir yazarın öyküsünün anlatıldığı metinde, içerisinde dünyanın bütün kitaplarının yer alabileceği bir kütüphaneden söz edilir. Verilmek istenen bildiri "sonsuzluk" üzerinedir.

¹⁷ "Kabbala, Musa peygambere Sina Dağı'nda gönderilen, değişmeyen, ebedi ve gizemli Ein Sof (Ebedî, her şeyden önce olan-Tanrı) ile ölümlü ve sonlu evren (ve onun yaratılışı) arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlayan, evrenin ve yaşamın işleyişini kavramaya uğraşan ezoterik Yahudi öğretileridir." www.wikipedia.org/wiki/Kabbala

¹⁸ Graphes, cartes et arbres : Modèles abstraits pour une autre histoire de la littérature, les Prairies ordinaires, 2008.

¹⁹ Bu konuda bkz: Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, s. 18.

²⁰ *Divagations*, Eugène Fasquelle, éditeur, 1897, s. 235-251.

²¹ Robert Burton, *Anatomie de la Mélancolie*, Gallimard Folio Classique, 2005.

²² A.g.y., s. 23.

²³ Bkz: Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, s. 60-72.

²⁴ "Seçilim değeri (...) evrim kuramında önde gelen merkezi bir fikirdir. Hem genotipe göre hem de fenotipe göre tanımlanabilir. Her iki durumda da hayatta kalma ve üreme kabiliyetini açıklar ve belirgin genotip veya fenotipteki ortalama bir bireyin, bir sonraki neslin gen havuzuna yaptığı katkının ortalamasına eşittir. Eğer belirli bir geni etkileyen aleller arasında farklılıklar mevcutsa, o zaman alellerin frekansları da nesiller boyunca değişim gösterecektir; daha yüksek seçilim değerine sahip olan aleller (belirli bir özelliği belirleyen bir genin değişik hallerinden her biri), daha yaygın hale gelirler. İşte bu sürece, doğal seçilim denir.

Bir bireyin seçilim değeri, onun fenotipine bağlı olarak belirtilir. Fenotip hem genler hem de çevre tarafından etkilendiği için, aynı genotipteki farklı bireylerin seçilim değerleri, eşit olmak zorunda olmayıp bireylerin yaşadıkları ortama bağlıdır. Ancak, genotipin seçilim değeri ortalama bir nitelik olduğundan, o genotipteki tüm bireylerin üretkenlik neticelerini yansıtır.

Toplam seçim değeri (İng: inclusive fitness), bir bireydeki alelin, aynı aleli paylaşan diğer bireylerin de hayatta kalma ve/veya üremelerini teşvik edici yeteneği içeren ve bu bireylerin farklı alele sahip bireylere karşı tercih edildiği bireysel eğilimden farklılaşır. Toplam seçim değerinin veya diğer adıyla kapsamlı uyumluluğun bir mekanizması da akraba seçimidir.» www.tr.wikipedia.org.

Kaynakça

- Aktulum, Kubilay (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Öteki.
- Aktulum, Kubilay (2002). *Kopuk Yazı – Kopuk Yapıt*. Öteki.
- Aktulum, Kubilay (2010). “Yazın ve Bilim Ya da Bilimsel Metinleri Yenidenyazmak”, *Frankofoni*, no 22.
- BARTHES, Roland (1973). «Théorie du texte», *Encyclopaedia Universalis*, t. XV, s. 1013- 1017.
- Borges, Jorge Luis (2010). «La Bibliothèque de Babel», *Fictions, Œuvres complètes*, t. I.
- Borges, Jorge Luis (2017). *Ficciones Hayaller ve Hikayeler*. (Çev. Tomris Uyar, Fatih Özgüven), İletişim.
- Burton, Robert (2005). *Anatomie de la Mélancolie*, Gallimard Folio Classique.
- Charaudeau, Patrick (2010). Pour une interdisciplinarité «focalisée» dans les sciences humaines et sociales, *Questions de communication*, no 17.
- David, Patrice et Sarah SAMADI (2000). *La Théorie de l'évolution. Une logique pour la biologie*, Paris, Flammarion, coll. «Champs université».
- Darbellay, Frédéric (2005). *Interdisciplinarité et transdisciplinarité en analyse des discours, Complexité des textes, intertextualité et transtextualité*. Genève: Slatkine.
- Etemad, Émilie (2014). “L’intertextualité sous le prisme de la théorie de l’évolution”, www.revue-analyses.org, vol. 9, n° 2, printemps-été.
- Levi-Strauss, Claude (2000). *Yaban Düşünce*, (Çev. Tahsin Yücel), İstanbul: Yapı Kredi.
- Moretti, Franco (2008), *Graphes Graphes, cartes et arbres : Modèles abstraits pour une autre histoire de la littérature*, les Prairies ordinaires, 2008.
- Piégay-Gros, Nathalie (1996). *Introduction à l'intertextualité*, Paris: Dunod.
- Zima, Pierre V. (2003). Critique littéraire et esthétique, les fondements esthétiques des théories de la littérature, l’Harmattan.